

4. Полыни Сибири (систематика, экология, химия, хемосистематика, перспективы использования) // Березовская Т.П., Амелыченко В.П., Краснобородов и др. -Новосибирск, 1991.-124с.
5. Морфолого-анатомические особенности надземной части *Artemisia sieversiana* Willd. //Чемесова И.И., Яковлева О.В., Смирнова Л.З. и др. // Раст. Ресурсы.- 2003.-Т.19, Вып.2,-С.49-57.

Надійшла 04.03.2008р.

А.В.Мазулин, Е.В.Гречаная, Г.П.Смойловская

Морфометрические параметры некоторых представителей семейства *Asteraceae* L. флоры юго-востока Украины
Исследовались морфометрические параметры товарных экземпляров полыни австрийской в наиболее продуктивных ценопопуляциях на территории юго-востока Украины.

Ключевые слова: ценопопуляция, морфометрические исследования

O.V.Mazulin, O.V.Grechana, G.P.Smoylovska

Morphometric parameters some of representatives *Asteraceae* L. family of south-east ukraine's flora

We studied morphometric parameters goods specimens of *Artemisia austriaca* Jacq. in the most productive cenopopulations at the territory of South-East Ukraine.

Key words: cenopopulations, morphometric investigations

Відомості про авторів:

Гречана О.В., асистент кафедри фармакогнозії з курсом ботаніки ЗДМУ;

Мазулін О.В., д.фарм.н., професор, зав. кафедри фармакогнозії фарм. хімії і технології ліків ФПО ЗДМУ;

Смойловська Г.П., асистент кафедри фармакогнозії фарм. хімії і технології ліків ФПО ЗДМУ.

Адреса для листування:

Гречана Олена Володимирівна, 69035, м. Запоріжжя, пр. Маяковського, 26, ЗДМУ, кафедра фармакогнозії з курсом ботаніки. Тел.: (0612) 342-331.

УДК 582.734 : 635.976 : 712.41

О.К. Мороз, І.Л. Дениско, В.С. Банк

**ПАРКОВІ ТРОЯНДИ ДЛЯ ОПТИМІЗАЦІЇ ДОВКІЛЛЯ
Національний дендрологічний парк "Софіївка" НАН України**

Ключові слова: троянди, довкілля, озеленення, зимостійкість

У статті наведено сорти кушових троянд колекції Національний дендрологічний парк "Софіївка" НАН України та подано рекомендації щодо їх використання в ландшафтному будівництві.

Важко уявити озеленення міст і сіл, сади й парки без троянд. Декоративні властивості цієї культури неперевершені. Проте, щоб досягти належного художнього ефекту, слід, добираючи троянди для композиції, брати до уваги власне можливість і доцільність використання певних сортів в умовах даної місцевості.

Національний дендрологічний парк "Софіївка" НАН України проводить випробування сортів троянд різноманітних груп, метою якого є добір і введення в культуру сортів, придатних для використання в умовах Правобережного Лісостепу України [2,3].

Як зазначається у дослідженнях, присвячених використанню троянд для створення міського ландшафту [1,4,5,6], вірним шляхом є суворий добір сортів, що задовольняли б вимогам щодо зимостійкості й стійкості до захворювань.

В статті наведено сорти троянд, інтродукованих в Національний дендрологічний парк "Софіївка" НАНУ, які можливо використовувати для формування міського пейзажу.

Троянда з давніх часів супроводжує людину. Палеонтологами було знайдено відбитки пагонів, листя, колючок і навіть бутонів троянд, вік яких нараховує 25 млн. років, а культивується вона по-

над п'ять тисяч років. З плином віків змінювались смаки й уподобання щодо троянд, а отже змінювались махровість, форма і аромат, символіка, мода на певні види, групи й сорти. Лише за останні два століття кількість сортів троянд зросла до 30 тисяч, але, як і раніше, троянда – цариця квітів. Історичний процес селекції троянд відбувається циклічно: дійшовши вершин досконалості форм, розмірів і різноманіття забарвлення квітів, здатних задовольнити будь-який смак, люди знову звертаються до старих сортів, що відзначалися чарівним ароматом, відсутнім в більшості сучасних сортів. У гонитві за вишуканістю форми квітки було втрачено надзвичайну махровість, властиву французьким, дамаським, стопелюстковим трояндам з квітками капустяного типу, тобто такими, в яких більші за розміром зовнішні пелюстки оточують масу щільно прилеглих одна до одної внутрішніх пелюсток. Згадані троянди мали властивість, не притаманну сучасним садовим трояндам – зимостійкість. Троянди названих груп утворюють розлогі кущі заввишки до 1,5 м з квітками різних відтінків рожевого кольору діаметром 5-8 см, зібраними в суцвіття.

Зимостійкими є й деякі інші троянди, об'єднані в групу паркових, або кушових, троянд, що є перехідною

від шипшин до культурних троянд. Походять вони від ботанічних секцій *Cinamomeae*, *Pimpinellifoliae*, *Luteae*, *Gallicae*, *Rugosae* і меншою мірою *Caninae*, об'єднують декоративні шипшини й отримані від них садові форми. Зазвичай парковим трояндам притаманне одноразове квітування на початку літа. Основне призначення цих троянд – не отримання квітів на зрізку, а прикрашання садово-паркових ландшафтів, і їхня декоративна цінність полягає не стільки в красі квітки, скільки в красі квітучого куща. Ці троянди, такі популярні в давні часи і майже забуті з появою садових чайно-гібридних троянд і флорібунда, в наш час переживають свій ренесанс, але на новому витку спіралі. Тим часом як троянди старих сортів дуже пошкоджуються хворобами, нові сорти паркових троянд, стійкі до хвороб, навіть шкідники не завдають їм помітної шкоди, а крім того, вони зимостійкі і майже не потребують обрізування. В Національному дендропарку "Софіївка" НАНУ присутні як видові троянди *Rosa alba L.*, *R. centifolia L.*, *R. foetida Herrm. var. persiana (Lem.) Rehd.*, *R. rugosa Thunb.*, *R. spinosissima L.*, так і старі сорти, як от: *Mme Plantier* (1835), *Agnes* (1900), *Rose a Parfum de l'Hay* (1901), *Hansa* (1905), *F.J.Grootendorst* (1918), *Pink Grootendorst* (1923), *Cornelia* (1925), *Nevada* (1927), *Karl Forster* (1931), *Ballerina* (1937), *Fruhlingsduft* (1949), *Mme Edouard Ory* (1854), *Ritausma* (1963).

Частину цих старих сортів було привезено з різних сіл Черкаської області, частину – віднайдено на подвір'ях м. Умані, багато троянд цих сортів було привезено живцями з Національного ботанічного саду ім. М.М.Гришка. Деякі види шипшини і паркових троянд, виведених за останні десятиріччя було привезено з Нікітського ботанічного саду та з різних ботанічних установ Прибалтики. Серед них такі сорти паркових троянд вітчизняної й зарубіжної селекції, як *Robusta* (1979), *Bonica-82* (1981), *Angela* (1984), *Vivaldi* (1984), *Directeur H.J.Bos* (1985), *Elveshorn* (1985), *Heidesommer* (1985), *Sommerwind* (1985), *Royal Bassino* (1991) та інші.

До групи кущових можна віднести і троянди Кордеса. Зазвичай їхні кущі сягають 1,5-2 м заввишки, з міцними колючими пагонами. Квітування рясне, повторне, квітки великі, зібрані в суцвіття по 3-7. Троянди цієї групи зимостійкі і стійкі до хвороб. До Національного дендропарку "Софіївка" вони потрапляли в різні роки з різних установ, але здебільшого з Нікітського ботанічного саду. В дендропарку нараховується 11 сортів цієї групи, більшість яких має квіти різних відтінків червоного кольору. Лише сорт *Westfalenpark* (1986) має квіти бурштинового забарвлення, з легким ароматом. Такі сорти цієї групи, як *Гуцулочка* (1968), *Летние Звёзды* (1968), *Ореанда* (1968), *Аджимушкай* (1976) було виведено в Нікітсько-

му ботанічному саду З.К.Клименко. Троянди *Zweibrucken* (1955), *Parkdirektor Riggers* (1957), *Illusion* (1961), *Sympathie* (1964), *Harlekin* (1986), *Burghausen* (1991), присутні в колекції парку, селекції Р.Кордеса.

Протягом останніх десятиріч Девідом Остіном було виведено найновішу групу кущових троянд – т.зв. англійських. Їх було отримано в результаті схрещування французької, дамаської та інших видів старих троянд з сучасними чайно-гібридними трояндами і трояндами групи флорібунда. Вони поєднують форму квіти й запах "старих" троянд, з широким спектром кольорів, здатністю до повторного квітування й стійкістю до хвороб нових троянд. Квітки можуть мати форму чаші, розетки, бути багатопелюстковими і часто нагадують квіти півонії. Щодо запаху, то в цьому вони перевершують багато старих сортів. Існує багато варіацій запаху: від незмінних пахоців старих сортів чайних троянд до фруктового аромату. Квіти деяких сортів цієї групи мають запах мирри, не характерний для троянд. Це, наприклад, троянди сорту *Glamis Castle* (1992), що утворює сніжно-білі чашоподібні квітки. Сорт вважається морозостійким. Квітує з травня по жовтень. Інший сорт англійських троянд з білими квітами – *License*, має надзвичайно гарну форму квітів з "порцеляновими", загнутими до середини пелюстками. Протягом 1997-98 рр. до парку завезено англійські троянди різноманітного забарвлення: *Bredon* (1984) – з кремовими, темнішими досередини квітками; *Perdita* (1983) – блідо-абрикосова; *Graham Thomas* (1983) – золотисто-жовта; *Evelyn* (1991) – має розеткоподібні, дуже махрові, запашні, абрикосові з рожевуватим відтінком квіти; *Abraham Darby* (1985) і *Pat Austin* (1995) – мідно-жовті з кораловим відтінком; *Cottage Rose* (1991) – ясно-рожеві; *Mary Rose* (1983) – з малиново-рожевими квітами, зібраними в суцвіття по 3 – 7; *Mimi Eden ma Heritage* (1984) – мають двоколірні квіти біло-рожевих відтінків. Оригінальний вигляд мають англійські троянди різних відтінків червоного забарвлення: *Othello* (1986), *L.D.Braithwaite* (1988), *The Prince* (1990), *Tradescant* (1993). За умов Правобережного Лісостепу України сорти цієї групи в морозні зими підмерзають до рівня укриття, тому, відростаючи, кущі не досягають таких розмірів, як на батьківщині – в Англії. Отже їх доцільно використовувати в озелененні подібно до інших груп троянд, що потребують укриття.

Сама назва "паркові троянди" вказує на призначення цих рослин для використання в ландшафтному будівництві парків, скверів міст і сіл, що, проте, застосовується ще недостатньо. В наш час більш відомі як елемент озеленення троянди групи флорібунда й чайно-гібридні. Вони дуже привабливі, але на ділянках, не забезпечених охороною, за 2-3 роки

від насаджень залишаються поодинокі кущі. Навіть паркові троянди можуть зростати на одному місці протягом десятиліть. Їх можна використовувати як з трояндами інших груп, так і самостійно. Особливо доцільно використовувати паркові троянди як солітери на галявинах ландшафтних парків, групами на поворотах і перехрестях доріг, біля будинків чи малих архітектурних форм. Гарний вигляд має як підбивка з цих троянд до груп дерев у паркових композиціях чи як обрамлення до галявин тощо. З паркових троянд можна створювати чудові живоплоти. Особливо придатні для цієї мети форми *R. rugosa Thunb.*, які за рахунок численних кореневих паростків ущільнюють живопліт. Такими трояндами закріплюють круті схили, де їх доцільно висаджувати з обліпихою, яка також утворює багато кореневої порослі. Поруч з парковими трояндами можна висаджувати різноманітні трав'янисті рослини, що квітнуть навесні, до початку квітання троянд. Особливо гарно виглядають ділянки, прикрашені крокусами, тюльпанами, нарцисами.

Висаджувати паркові троянди доцільно групами по 3-4 або й більше кущів одного сорту на відстані 1 м один від одного. Згодом вони зростаються в один густий кущ, який квітує протягом тривалішого часу і створює потужний акцент в композиції парку, саду чи скверу. Ці троянди вимагають ретельного догляду, оскільки внаслідок рясного квітання виносять з ґрунту багато поживних речовин, тому при посадці їх слід додавати в ґрунт перегній та мінеральні добрива, а потім регулярно проводити підживлення навесні та після кожного квітання, щоб ці чудові квіти милували око з весни й до осені.

Е.К. Мороз, І.Л. Дениско, В.С. Банк

Парковые розы для оптимизации окружающей среды

В статье представлены сорта кустовых роз коллекции Национального дендрологического парка "Софиевка" НАН Украины и даны рекомендации по их использованию в ландшафтном строительстве.

Ключевые слова: *розы, окружающая среда, озеленение, зимостойкость*

O. Moroz, I. Denysko, V. Bank

Shrub Roses for Optimization of Environment

Varieties and cultivars of shrub roses represented in the collection of the National Dendrological Park "Sofiyivka" of the National Academy of Sciences of Ukraine and advices of their utilization for landscape design are given in the article.

Key words: *roses, environment, landscape design, frost resistance*

Відомості про авторів:

Мороз О.К., к.біол.н, ст.н.с. відділу репродуктивної біології рослин і впровадження Національного дендрологічного парку "Софіївка" НАН України;

Дениско І.Л., інженер відділу репродуктивної біології рослин і впровадження Національного дендрологічного парку "Софіївка" НАН України;

Банк В.С., інженер-дослідник відділу дендрології, паркобудівництва та екології рослин Національного дендрологічного парку "Софіївка" НАН України.

Адреса для листування:

Мороз Елена Климентіівна, 20300, м. Умань, вул. Київська, 12а, Національний дендрологічний парк "Софіївка" НАН України. Тел.: (04744)3-63-19. E-mail: sofievka@ck.ukrtel.net.

Отже, раціональне використання в міському озелененні троянд вимагає знання їх здатності пристосовуватися до місцевих умов. Зокрема, видові троянди та їх гібриди в умовах Правобережного Лісостепу України почуваються цілком комфортно, не вимагаючи великих витрат коштів щодо догляду. В той же час інші кущові троянди – троянди Кордеса, англійські троянди, за цих же умов підмерзають і для них слід передбачити можливість зимового накриття.

ЛІТЕРАТУРА

1. Мешкова В.И., Рубцова Е.Л. Сад роз.-К.: Мистецтво, 2007.-144с.
2. Мороз О.К. Використання інтродукованих троянд при створенні розарію в дендропарку "Софіївка" // Бюлетень Державного Нікітського ботанічного саду. Вип. 79.-Ялта: Державний Нікітський ботанічний сад, 1999.-С.136-139.
3. Мороз О.К. 50-річні підсумки інтродукції троянд в Національному дендрологічному парку "Софіївка" НАНУ// Автохтонні та інтродуковані рослини України. Збірник наукових праць. Випуск 1.-Київ,2005.-С.296-303.
4. Рубцова О.Л. Паркові троянди.-К.: КП "Дім, сад, город", 2004.-48с.
5. Рубцова О.Л., Пилипчук В.І., Шумик М.І., Чижанькова В.І. Рекомендації з підбору, вирощуванню і використанню паркових троянд у садових композиціях м. Києва.-К.: Фітосоціоцентр, 2007.-32с.
6. Рубцова О.Л., Чижанькова В.І. Паркові троянди та їх ландшафтне використання // Будівництво та реконструкція ботанічних садів та дендропарків в Україні: Матеріали наукової конференції.-Сімферополь: Таврійський національний університет, 2006.-С.196-198.

Надійшла 20.03.2008р.